

Videtur autem assignata fuisse duplex hæc radix in specie, ut intelligatur, aliquando restitutionem necessariam esse, et si nulla formalis iniustitia præcesserit. Si ulterius petas, cur non assignetur acceptio iusta, & iniusta. Resp. Videtur mihi, auctores voluisse attendere ad hoc, an res adhuc extent, an non amplius extent: in primo casu claret obligatio statim ex ipsa re: in secundo autem ex præcedenti acceptance. Sed hæc satis de lite magna parte de nomine.

519. Ob. 2. Si quis tenetur ex re accepta, tenetur statim restituere; quia res semper clamat post dominum: sed hoc videtur valde difficile: ergo. Resp. conc. mai. neg. mi. statim enim, ac quis advertit certò, rem non esse suam, debet eam restituere; alias incipit esse possessor malæ fidei. Si autem tantum dubitat, debet inquirere, ut diximus n. 363. & si dubium vincere non potest, potest, ut ibi diximus, rem retinere, donec veritatem liquidò, vel saltem probabilis comperiat. Potest tamen contingere, ut etiam, qui certò comperit, rem esse alienam, possit aliquando aliquamdiu restitutionem differre, quando nempe, vel ob periculum, vel ob nimiam difficultatem, vel aliam causam iustam, dominus non censetur posse esse rationabiliter invitus, ratione alicujus dilationis.

520. Ob. 3. Qui inculpabiliter alicui detraxit, tenetur restituere famam: atqui non ex re accepta; quia illam non habet: neque ex iniusta acceptance; quia inculpabilis error eum excusat: ergo datur tertia radix. Resp. conc. mai. (saltem si id fieri possit sine gravi incommodo, ut docent communiter Lugo de just. disp. 15. sec. 1. n. 4. Lessius de just. l. 2. c. 11. dub. 22. Vogler de restitut. n. 61.) neg. mi. quia juxta Lessium, & complures alios fama moraliter, seu in communi æstimatione, detinetur à detractore, licet non detineatur physice, sed jam sit destructa; nam dicitur fama restitui, & non compensari, sicut tamen dicuntur compensari bona exteriora, si non eadem reddantur; unde titulus rei acceptæ urget.

521. Alii cum Lugone, & Vogler loc. cit. dicunt, non esse propriè dictam restitutionem, sed potius non continuationem prioris læsionis: atque adeò præceptum reintegrandi famam non præcipere restitutionem strictè dictam, sed tantum vetare novam quasi læsionem, seu continuationem prioris. Similitudinem dat Lugo n. 4 in eo, qui inculpabiliter incendit domum: hic debet ex iustitia incendium restringere, quamprimum potest; quia debet ex iustitia, quantum potest, procurare, ne ex sua actione ulterius incendium sequatur: quæ extinctio non est restitutio, sed impeditio damni ulterioris. Pariter ait, qui incautè detraxit, debet etiam procurare, quantum potest, ne ex suis verbis sequatur damnum perdurans, imò ordinariè cretens.

Sed fors ex hoc videbitur sequi, quòd etiam is, qui inculpabiliter aliquid alterius destruxit, e. g. librum, quo, dum ille alter ca-

rere debet, non potest sua studia prosequi, teneatur etiam pro restitutionem aliquam facere, nisi dicatur, quòd hæc esset strictè dicta restitutio, & non tantum impeditio ulterioris damni, vel quòd damnum tale non esset à damnificante impeditibile sine notabili suo damno. Prior responsio est expeditior, & sufficit in lite præsertim vocabularia, in qua ordinariè plus valet autoritas, quam ratio.

522. Ob. 4. Ponatur casus, quòd quis rem alienam, e. g. pecunias, jam miscuerit indiscernibiliter cum suis, talis acquisivit dominium totius cumuli pecuniarum, consequenter etiam earum, quæ prius fuerunt alienæ: ergo non semper debet quis restituere ex radice rei acceptæ. Resp. dist. antec. talis acquisivit dominium totius cumuli totalitate objecti. conc. antec. totalitate juris, neg. antec. & dist. conseq. non tenetur eas reddere in individuo. conc. conf. in æquivalenti, vel in specie. neg. 1. & etiam 2. conseq. Idem est, si dicas, talem acquisivisse quidem dominium sed non plenum, vel certè cum obligatione compensandi damnum alterius, ut diximus, quando egimus de commixtione & c. n. 266.

Quòd si alius eas pecunias accepisset à fure, antequam fur eas commiscuisset indiscernibiliter cum suis, & acquisivisset dominium, teneretur ad restitutionem etiam hic acceptor. At, si fur eas ita cum suis miscuisset, ut dominium acquisivisset, tunc alius ab eo postea accipiens non teneretur ad restitutionem; quia fur validè potuit dominium transferre. ita Sanchez l. 2. oper. moral. in decal. c. 23. n. 34. Et sanè, si non acquireretur in tali casu dominium, cum multi sæpe habeant iniustas pecunias, mixtas aliis, quas vero, & iusto dominio possident, dubitare semper possemus de donationibus, vel etiam solutionibus talium hominum, an validæ essent.

523. Nota insuper, in rebus usu consumptibilibus regulariter posse reddi unam pro altera, in æquivalente tamen mensura, & pretio, seu bonitate. Quòd si res non sint usu consumptibiles, tunc ordinariè non licet, rem etiam æquè bonam, vel pretium reddere: sed debet reddi res in individuo; nam e. g. pro equo reddere pecuniam, esset tantum illum solvere: atqui non potest tantum solutio reddi pro re, si dominus non vult eam vendere: estque injuria eum cogere ad rem vendendam, vel etiam permittendam; quia potest dominus habere specialem affectum ad hoc individuum ob certam causam: & sic non esset contentus, etiam si redderetur aliquid in alio genere melius: si autem dominus esset contentus, vel moraliter certò crederetur contentus fore, si pretium, vel aliud redderetur, utique restitutio talis sufficeret.

524. Ob. 5. Qui rem alterius bona fide emit modico pretio, potest, quando eam reddit, repetere pretium: ergo non semper tenemur ex re accepta. Resp. Si quis sciens, rem esse alterius, eam emat à latrone, vel fure,

vel

vel raptore alio iniusto; eoquòd puter, se domino in hoc præstare obsequium, qui libentius expensurus sit aliquid, quam omnino re sua cariturus: esset autem omnino cariturus, nisi levi pretio redimeretur; eoquòd possessor nullatenus eam gratis esset redditurus: si quis, inquam, in tali casu in gratiam domini emat talem rem, e. g. equos, vel boves ab hostibus abactos, ea intentione, ut domino restituat, potest pretium exigere tanquam utilis negotiorum gestor.

Imò, ut aiunt, Lugo disp. 17. n. 4. & Vogler de restitut. q. 4. n. 55. subinde potest exigere totum pretium, si scilicet totum pretium expendit; eoquòd sciverit, dominum ob affectum ad rem malle totum pretium dare, quam ea carere: si autem id falsò tantum putaret, & dominus non esset ita constitutus, totum exigere non posset; quia non esset utilis negotiorum gestor: & alias, si ob ignorantiam expendisset pretium excessivum, deberet dominus id reddere, & sic rem suam emere pretio excessivo: & hinc, ut ait Lugo cit. loc. in utili negotiorum gestione non attenditur gestoris opinio, sed effectus, & sibi debet imputare ignorantiam suam negotiorum gestor imprudens.

525. Ubi nota, quòd, si quis rem alienam bona fide alteri donasset, non donaturus aliam, si hanc non haberet, ad nullam restitutionem teneretur; quia non est dicitur factus: adeoque nec ex re accepta, nec ex iniusta acceptance teneretur. Si tamen fuisset donaturus aliam, cui hæc ratione pepercit, dicitur factus est, & tenetur restituere in tantum, in quantum dicitur factus est. Pariter si quis rem alterius bona fide emit, & rursus bona fide vendidit, æquali, vel minori pretio, nihil tenetur domino restituere; neque enim tenetur ex re accepta; quia eam non habet, nec æquivalenter; cum non sit factus dicitur: nec ex iniusta acceptance, quæ non fuit facta. Si tamen majori pretio vendidisset, attendendum, an excessus sit tantum fructus industrialis, e. g. si rem transfuit in alium locum, ubi plus valet; tunc enim istum excessum potest retinere. Idem dicendum ait Lugo de just. disp. 17. n. 21. & seq. si quis rem omnino immutatam rursus vendat summo pretio; nam excessus ille super medium pretium videtur esse fructus industrialis; alias enim, si esset fructus naturalis, tunc etiam, si dominus recuperaret suam rem, tamen deberet excessus ille ipsi dari, quòd videtur falsum. Unde talis, qui prius rem emit minore, postea autem adhibita sua industria eam vendit majore pretio, etiam si hæc sua industria factus sit dicitur, nihil tenetur domino restituere: si autem factus esset dicitur ex ipsa re, e. g. si eam donatione accepisset, teneretur domino reddere æquivalentem rei ablata, & sic eum reddere indemnem: qualem tamen jam reddidit pretium medium, quæ tantum scilicet res naturaliter ex se censetur valere, adeoque, quòd superat pretium medium, potest talis venditor tanquam fructum industrialem retinere; maxime cum ad acquirendum summum pretium requiratur

industria. Lugoni consentiunt Haunoldus tom. 1. de just. tr. 3. c. 3. n. 251. Molina tom. 3. de just. p. 2. tract. 2. disp. 721. & Layman l. 3. sec. 5. tr. 4. c. 17. n. 25. Non tamen sufficit in hoc casu, reddere domino duntaxat pretium infimum; quia infimo pretio non venditur res, nisi in magna necessitate, aut ex negligentia, nec videtur res in pretio infimo æquivalenter haberi.

526. Econtra Sanchez l. 2. op. moral. in decal. c. 23. n. 28. & alii cum ipso docent, (non dissentiente Molina loc. cit.) communiter oppositum ex eo; quia etiam pretium summum est fructus, seu æquivalentis rei; alias esset iniustum: adeoque cedit totum domino. Addit insuper Sanchez n. 29. quòd debeat etiam domino, quanquam recuperet rem, dari pretium, seu excessus, quem quis lucratus est, ejus venditione summo pretio: e. g. Cajus vendidit Titio talem rem summo pretio, dein quia Titium fors penitit emptionis, iterum eam vendit Cajo minore pretio: rescitur Cajus, rem esse alienam; in hoc casu vult Sanchez, Cajum obligatum esse, ad domino comparenti reddendam non tantum rem, sed etiam illum excessum pretij, quem lucratus est ex priori venditione, & emptione.

Vult hoc Sanchez, confirmare L. Si rem. 22. ff. de petitione hereditatis. ubi dicitur, oportere restitui & rem, & quantum ex venditione ejus lucratus est: ad quem textum respondet Layman, & Molina locis citatis, eum agere de particulari negotio hereditatis. Aliter respondet Lugo de just. disp. 17. n. 22. scilicet, eam legem fundari in præsumptione, quòd possessor hereditatis voluerit pretium loco rei substituere: quòd videtur infinuari verbis Hadriani in ea lege allatis, ut observat idem Lugo: talis autem præsumptio non habetur in aliis casibus.

Admittit autem etiam Sanchez, in eo casu pretium industriae (si aliqua specialis intervenit, e. g. res in alium locum translata est: vel simile quid factum: & utique ad acquirendum pretium summum sæpe aliqua necessaria est) posse retineri à possessore; si autem pretium majus sit fructus naturalis, e. g. quia vinea per maturitatem fructuum æstimabilior facta est, vel vitulus, aut equus crevit, tunc debet pretium illud restitui domino, saltem dempto pretio laboris, vel alimentis, ut habet Vogler de restitut. n. 56. cum communi: & ratio clara est; quia res fructificat domino suo.

527. Ob. 6. Ponamus, quòd bona fide Titius donaverit Cajo equum Sempronij, Cajus autem equum vendat Stichò: in hoc casu non posset assignari, quis deberet facere restitutionem Sempronio: ergo, prob. mi. non debet eam facere Titius, qui rem nec formaliter, nec æquivalenter amplius habet; nam ponimus, non esse factum ditiorem: non debet eam facere Cajus, qui etiam equum non habet. Si dicas, Stichum debere restituere; eoquòd habet ipse equum, tunc redit quæstio, quis debeat hunc ipsum Stichum reddere indemnem. Resp. in hoc casu

R 3

Titium

Titium ad nihil teneri, ut patet ex dictis: Stichum autem debere reddere Sempronio equum; quia res, ut dictum, clamat post dominum: & quia hic habet jus in re, seu in equo, potest eum sibi à quovis possessore vindicare. Sed Cajus debet Stichum servare indemnem, & reddere pretium; quia venditio valida non fuit, nec transfuit rei dominium in emptorem, adeoque Stichus jus habet ad rescissionem venditionis.

Quod si autem Stichus cum equo jam alio dilcississet, ita, ut Sempronius equum sibi vindicare non posset, deberet Cajus pretium acquisitum, quantum scilicet factus est ditior, Sempronio dare, & sic æquivalenter restituere equum; nam, cum rem alienam commutaverit in pretium, jus reale, quod Sempronius habuit in equum, conversum est propter acceptionem pretij in jus personale contra Cajum, ita Vogler de restitu. n. 58. & Gormaz de justit. n. 783. id implicite etiam tenet Sanchez l. 2. in decal. c. 23. n. 35. ubi cum Navarra ait, cum, qui vendidit equum furtivum, debere pecunias nondum mixtas domino reddere.

528. Sed quid si Cajus pecunias illas admisceat suis, & sic dominum acquirat, postea autem easdem in individuo, vel tantam summam Seio donet, & ita quidem, ut nihil dedisset, nisi equum dono accepisset, adeoque non factus sit ditior: quid tunc faciendum? Resp. Lugo de just. disp. 17. sec. 1. n. 14. Gormaz de justit. n. 783. & Vogler de restitu. n. 59. ad nihil Seium teneri; neque enim habet rem, seu equum Sempronij, nec ejus pecunias, sed pecunias Cajij, quas hic valide ei donavit.

Sempronius tamen, si equus adhuc adsit, potest eum à Stichò repetere, quo casu eum Cajus debet indemnem facere, ut ait Gormaz de just. n. 784. nam in contractu venditionis non solum attenditur ad rem acceptam, vel injustam acceptionem: sed universaliter hoc implicite subintelligitur, quod res sit vendibilis, & venditor possit dominium transferre: & ut bene ait Voglerus n. 58. Stichus habet jus ad rescissionem contractus: unde in hoc casu videtur Cajus factam donationem damno suo debere adscribere; nam, ut habetur L. 1. ff. de evictionibus. Sive tota res evincatur, sive pars, habet regressum emptor in venditorem. vide etiam Sanchez l. 2. in decal. c. 23. n. 16. usque ad 23. ubi rem hanc fuscè, & clarè tradit: & consentit quoad omnia, si equum dominus repetat: quod tamen n. 20. si dominus non sciat, sed solus venditor, equum adhuc ad se, hunc non teneri monere dominum, ut rem suam recuperet, si propterea ipse venditor deberet pari damnum; nam, ut ait, non tenetur ex justitia, sed tantum ex charitate monere dominum.

529. Si autem equus non amplius adsit, sed iterum à Stichò venditus sit, & vectus irrevocabiliter, tunc Stichus ad nihil tenetur; quia equum non habet, nec ditior factus est: sed neque tunc Cajus Stichò obligatur: & videtur Sempronius debere

infortunio suo hunc casum adscribere, sicut si primus fur eum aliò avexisset. videantur authores citati, maxime Gormaz n. 785. ubi addit, quod, si talis equus furtivus, sapius e. g. venditus, adhuc tamen adsit, & à domino vindicetur, non possit venditor ultimus in tali casu emptorem suum remittere ad priorem venditorem; à quo ipsa emit; nam hoc esset actionem cedere, & eam dare loco pretij, quod non esset æquum; nec enim æquè utile, aut commodum tali emptori est, debere primum litigare cum aliis, quam accipere immediatè pretium, vel solutionem.

Addendum etiam ex Voglero de restitu. n. 66. si Cajus emisit equum Sempronij à Titio, & eum donasset Stichò, qui equum vendidisset, tunc Stichum debere reddere equum, vel ejus pretium Sempronio, tantum domino comparenti; quia, licet Cajus, si etiam Stichò vendidisset eodem pretio equum, ad nihil teneretur Sempronio; cum non esset factus ditior (quamvis forte tunc teneretur Stichò, ob invalidam emptionem, sicut ipsi teneretur Titius, ut habet Gormaz de justit. n. 788.) tamen Cajus non potuit hanc suam immunitatem transferre in Stichum donatarium; nam non potuit facere, ut hic non sit factus ditior ex re aliena.

ARTICULUS VI.

An quævis Intentio Prava inducat Obligationem Restituendi.

530. **E**X Occasione dictorum de radice restituendi, orta ex injusta acceptione, quaritur, an quævis illicita acceptio inducat eam obligationem; sive an etiam læsio aliqua, quæ per se justa est, & justè, seu sine peccato potest fieri, fiat injusta, & obliget ad restitutionem, si fiat ex prava intentione, & animo lædendi alterum: e. g. Titius judex potest per se justè condemnare Cajum reum legitime convictum, sed hic & nunc, condemnat eum ex odio, & studio ei nocendi: quaritur, an hic animus pravus reddat eam condemnationem injustam, & obliget Titium ad restitutionem.

Vel casus adhuc difficilior. Alquis non habet jus alteri nocendi (sicut tamen habet judex respectu rei in casu supra dicto) sed tantum habet jus ad aliquam actionem, quæ potest nocere alteri: facit autem eam actionem studio nocendi: an talis teneatur ad restitutionem: e. g. Titius homo privatus non habet jus nocendi Cajo: habet tamen jus, ex causis per se honestis inducendi Sempronium, ut Cajo non omnia relinquat ab intestato, sed multa millia leget Stichò: si hoc Titius faciat animo, & studio damnum inferendi Cajo: utatur tamen externis mediis per se honestis: quaritur, an injustè agat, & ad restitutionem teneatur.

AN-

Antequam respondeam, noto 1. Etsi in utroque hoc casu Titius fortè ageret affectivè, & interius in animo contra justitiam, actus tamen purè internus contra justitiam, nisi etiam reddat actum externum strictè injustum, non obligat ad restitutionem; nam actus purè internus, e. g. animus furandi, si non mandetur executioni, non obligat ad ullam restitutionem, ut est certa sententia omnium, & habet Voglerus de restitu. in genere n. 53. Noto 2. Intentio tantum mala contra charitatem, vel aliam virtutem, à justitia distinctam, etiam non obligat ad restitutionem; quia nulla alia virtus, quam justitia, ad restitutionem adstringit. His suppositis.

531. Dico. In neutro hoc casu datur obligatio ad restitutionem. Et quoad primum quidem casum consentiunt communiter Theologi; quia, cum Cajus non habeat jus resistens illi damno, non fit ipsi effectiva injustitia, nec læditur ejus jus, consequenter non debet compensari. Quoad secundum casum affirmant fieri injustitiam, & dari obligationem restituendi quidam apud Lugonem de justit. disput. 18. n. 98. quorum tamen aliquos alter posse explicari putat Haunoldus tom. 1. de justit. tract. 2. c. 2. n. 230. Ininger de restitu. q. 3. a. 6. Tannerus tom. 3. disp. 4. de just. q. 6. n. 100. Vogler de restitu. in gener. n. 402. & hoc teste plerique.

Probatur conclusio quoad utrumque casum. Justitia, cum sit virtus ad alterum, ex fine suo primario versatur circa actiones externas; quibus conservatur jus alterius indemne: adeoque (ut etiam jam dictum n. 530.) non obligat ad restitutionem propter actiones internas, nisi istæ ferantur in actiones externas, atque istas reddant strictè injustas, ita ut per eas lædatur jus alterius: ergo, si actiones externæ non lædunt jus alterius, etiam si conjunctæ sint cum actione interna mala, non ideo obligant ad restitutionem: atqui in neutro casu hujus conclusionis ab actionibus internis ita redduntur strictè injustæ actiones externæ, ut per has lædatur jus alterius, ut magis patebit ex mox dicendis: ergo.

532. Confirm. 1. Cajus non habet jus contra actionem Titij externam, e. g. preces justas pro Stichò: ergo, licet Titius eam actionem, seu preces ponat, non læditur effectivè jus Cajij: nec magis nocet actio hæc, sive fiat ex bona, sive ex mala intentione: neque inducit majorem inæqualitatem, vel imminutionem juris in uno, quam in altero casu: ergo non videtur magis in uno, quam in altero casu asserre obligationem restituendi. Confirm. 2. ex Haunoldo tom. 1. de just. tract. 2. n. 231. Onus, quod adversarij imponunt, est valde grave, nec tamen sufficienter est probatum, nec satis accommodatum imbecillitati humanæ, nec consentaneum communi persuasioni (nam

plurimi homines multas actiones, alias sibi licitas, faciunt ex odio, vel invidia, e. g. mercatores vilis vendunt suas merces, ut alieas vendere non possint: nec tamen propterea tanguntur scrupulo de obligatione restituendi) ergo non debet admitti.

533. Respondent adversarij, certum esse, quod aliqua actio, ex se indifferens, ut sit justa, vel injusta, sæpe fiat injusta propter solum actum internum, ex quo procedit: e. g. actio externa, qua accipio librum in mensa jacentem, est ex se indifferens, ut sit furtum, vel non, consequenter est indifferens, ut sit injusta, vel non. Si adest animus furandi, est actio injusta: si tantum est animus inspiciendi, vel domino reddendi, est actio justa: ergo sola intentio potest vitare actionem externam, & asserre obligationem restituendi.

Sed contra est. Nos non negamus, quod actio, ex se indifferens, possit ab intentione determinari ad justitiam, vel injustitiam, ad obligationem restituendi, vel non, quando determinatur ab intentione, ut alteri sit nociva, vel non: sicut etiam non negamus, quod actio Titij judicis, si ponatur ex odio, sit peccaminosa: qua, si fieret ex zelo justitiæ, esset honesta, & meritoria: sed hoc dicimus, quod si actio externa jam ex se sit alteri nociva, & tamen secundum se licita, non fiat injusta, seu conexa cum obligatione restituendi, præcisè propter malam intentionem nocendi: quia in hoc casu non fit actio illa contraria juri alterius; cum alter nullum jus habeat contra illam actionem.

534. Dices. Etsi Cajus in dato casu non habeat jus contra actionem Titij, secundum se sumptam, e. g. contra preces pro Stichò, habet tamen jus contra eam, ne fiat ex mala intentione. Sed contra: sic posset pariter dici, quod reus etiam habeat jus contra judicem, vel carnificem, non quidem, ut non plectatur, sed tamen, ut non plectatur ex odio: adeoque etiam isti peccabunt contra justitiam, & tenebuntur ad restitutionem: quod ipsi adversarij negant; unde nego illatum. Cajus tam parum habet jus contra totam hanc actionem Titij in concreto sumptam, quam parum habet jus contra internum odium, quo eum Titius averfatur, quin tamen in actum externum illatum prodeat. Unde actio interna, vel etiam hoc totum complexum, ex tali actione interna, & externa, non est prohibitum ex justitia, sed tantum ex alia virtute, e. g. ex charitate: sed quæcumque tandem ex causa prohibita sit, ista ad restitutionem non obligat.

535. Ob. 1. L. Fluminum. 24. §. finali. ff. de damno infecto. item L. Proculus. 26. eod. tit. & L. In Summa. 2. §. 9. ff. de aqua, & aque pluvia arcenda. statuitur, quod is, qui facit aliquid in edificio, vel fundo proprio, e. g. avertit torrentem, si hoc faciat ex animo, ut sibi prosit, non possit actione conveniri: at verò conveniri possit, si id faciat animo alteri nocendi: ergo

ego mala intentio obligat ad restitutionem. Resp. neg. antec. si intelligatur de qualicumque intentione nocendi, & non de dolosa, vel aliter contra iustitiam commutivam peccante.

536. Prima duæ leges nullam mentionem faciunt intentionis: sed prima ait, meam alitè fodere non posse, ut paries tuus corruat: & facillè concedam, etiamsi non addit mala intentio. Altera lex ait, non licere damnum alteri positivè facere, quamquam possit quis alterum privare lucro: & videtur se explicare hoc casu: Ego habeo jus altius tollendi ædificium, quod si fecero, luminibus tuis officio, quæ lux fuit quasi tuum lucrum, tandem, quamdiu non ædificavi. Si jam ædificem, non censebor tibi damnum intulisse, sed lucrum non debitum abstulisse. Cæterum de intentione hæc lex nec verbum.

Tertia lex quidem ait, non licere avertere à suis bonis torrentem, eo animo, ut alteri noceat, licere autem, ne sibi noceat: sed hæc lex plus non videtur velle, quam non licere torrentem sibi non noxium avertere, in alterius fundum cum ejus damno: tunc enim meritò præsumitur dolus, & actio ex se jam est injusta: & hinc glossa. l. 2. dicit, talem de dolo teneri. Adde, quòd leges civiles per se non considerent intentionem internam, sed actionem externam, ex qua inferunt intentionem malam internam: qualis actio externa etiam est averso torrentis sibi non noxii, in fundum alterius cum hujus damno. Unde & ista lex tertio loco objecta, seu l. In summa (id quod etiam sentendum de duabus prioribus hinc objectis) loquitur de actione externa injusta, qualis est, quæ in ea lege adducitur, scilicet averso torrentis sibi non noxii in fundum alterius cum hujus damno. Quare in casu hujus legis non intervenit tantum qualiseunque malitia intentionis, sed ipsa actio externa est jam injusta. vide etiam Haunoldum tom. 1. de justit. tract. 2. n. 239.

537. Ob. 2. Qui liberalius bibit, ea intentione, ut noctu patiat pollutionem, peccat contra castitatem: at non peccat contra eam, qui liberalius bibit, non tamen intendendo eum effectum turpem, sed tantum prævisum permittendo: ergo etiam, licet non peccet contra iustitiam, qui ponit actionem noxiam per se licitam, non ex intentione damni, quamvis damnum prævideat: peccat tamen contra iustitiam, qui actionem dictam ponit ex intentione damni, & consequenter tenetur ad restitutionem. Resp. 1. hoc argumentum nimium probare; nam probat etiam, quòd, si quis aliquid, ad quod præcisè tenetur ex charitate, omittat ex odio, e. g. succurrere pauperi, in necessitate gravi constituto, tenetur ad restitutionem; nam peccat etiam contra castitatem ille, qui omittit mortificationes ex ea positivè concepta intentione, ut non impediantur dictus effectus turpis: hoc autem effectus nimium.

In forma, neg. conseq. Pollutio est

per se contraria castitati: nec excusari potest, nisi per involuntarietatem; unde, si perpositivam intentionem voluntaria fiat, non excusabilis est. At verò actio noxia, de qua nunc agimus, cum sit conformis juri meo, nec opponatur juri alterius, per hoc ipsum excusatur à ratione injustitiae. Accedit, quòd illa intentio impura à nulla alia virtute, quam castitate prohibetur: at verò intentio invida prohibetur sufficienter à charitate.

538. Ob. 3. Quando mulier prægnans sumit medicinam, etiam talem, ex qua per se, vel ut plurimum, aut saltem sæpissime, oritur mors prolis, si tamen eam sumat præcisè ad recuperandam sanitatem, in morbo gravi; non est rea homicidij, etsi infans moriatur: at verò est illius rea, si eam intentione medicinam sumat, ut infans moriatur: ergo sola intentio mala reddit actionem injustam.

Resp. neg. conseq. Occisio hominis, facta à privato, per se est semper contraria iustitiae, sicut (ut modò diximus) pollutio est semper contraria castitati: nec excusatur, nisi per involuntarietatem, neque unquam, nisi ex prorius singulari licentia DEI, (quæ in tali casu non habetur) datur jus ad occisionem hominis innocentis directam, sicut tamen datur ad alias actiones, e. g. ad accendendam aquam. Unde, si mater positivè occisionem prolis velit, adeoque ista omnino voluntariè fiat, potest esse homicidium contra iustitiam. Vogler tamen de reffit. q. 25 n. 412. ait, dubitari de hoc posse, & forte esse tantum contra charitatem.

539. Ob. 4. Non est ratio, cur vis, metus, & fraus, sint contra iustitiam, & non etiam odium: ergo etiam istud est contra iustitiam; quia de illis id negari non potest. Confirm. S. Thomas 2. 2. q. 62. a. 2. ad 4. sic ait: *Aliquis potest impetire aliquem, ne habeat præbendam multipliciter... alio modo injuste: puta, si intendat eju nocementum, quem impetiat, propter odium, vel vindictam, aut aliquid hujusmodi: & tunc... tenetur quidem ad aliquam recompensationem: ergo odium est contra iustitiam.*

Resp. neg. antec. Vis, & incussio metus, directè tollunt libertatem à coactione; cum tamen quilibet habeat per se jus ad actiones suas liberè faciendas. Fraus etiam tollit, aut minuit voluntarium, & impedit dominum à libero usu suarum facultatum, & bonorum: quod etiam est contra jus hominis; nam, illud tribuit potestatem liberè disponendi. Odium autem ex communi est tantum contra charitatem; nec enim per hoc restringitur libertas alterius. Ad confirm. neg. conseq. S. Thomas, vel loquitur in casu, quo is, qui impeditur, habet jus e. g. ad præbendam: vel intelligit odium, utens medijs injustis, fraudibus &c. Quo casu non tam odium, quam fraudes &c. sunt contra iustitiam: saltem non est contra iustitiam odium, nisi ut conjunctum fraudibus: & sic etiam exponitur Scotus à Cavallo.

QUÆSTIO II.

De Obligatione restituendi ex Re Accepta. ARTICULUS I.

Quenam Quantitas Rei Aliene Accepta sit gravis.

540. Ob. 5. Qui lædit injustè Titium, ac prævidet, quòd inde per accidens oritur sit damnum Cajo, e. g. occidit Titium, qui dein non amplius alit Cajum, quem hucusque liberaliter aluerat: vel nihil amplius legat Cajo, cui multa legare destinaverat, non agit injustè contra Cajum, nisi damnum illud intendat: si verò damnum positivè intendat, agit contra jus Caji, & secuto damno tenetur ad restitutionem; quamvis enim illud damnum per se non connectatur cum injusta læsione Titij, pravata tamen intentio supplet defectum illius connexionis: ergo. Resp. in hoc casu vel damnum ortum Cajo, est in se spectatum, contra me, qui habeo jus, saltem ad hoc, ne quis per vim, aut fraudem, alium impediatur à conferendo in me favore, vel beneficio, ut etiam testatur Lugo de just. disp. 9. sec. 3. n. 33. esse commune.

Illius ergo 2. disp. 3. n. 79. videtur velle esse contra iustitiam; quia, ut ait, doctores unanimiter sentiunt, quòd, si quis per vim Titio adhibitam eum impediatur, ne mihi beneficiatur, non tantum agat injustè contra Titium immediatè læsum, sed etiam contra me, qui habeo jus, saltem ad hoc, ne quis per vim, aut fraudem, alium impediatur à conferendo in me favore, vel beneficio, ut etiam testatur Lugo de just. disp. 9. sec. 3. n. 33. esse commune.

Rursus hæc ipsa prævisio damni videtur læsorem constituere causam per se damni: quia, sicut ipsi prohibita est actio lædens Titium, ita & prohibita est actio lædens Cajum: adeoque erit causa per se. Quodsi tamen in aliquo casu, vel ex hoc, quòd, ut quidam volunt, damnum sit nimis remotum, vel ex alia causa, talis læsio respectu Caji non sit in se injusta, tunc sola intentio mala, seu peccaminosa contra aliam virtutem, e. g. intentio ex odio concepta, quæ est contra charitatem, non avertit obligationem restituendi, sed tantum facit actionem peccaminosam contra aliam virtutem. videatur Illius 11. 2. disp. 3. n. 77.

541. Ob. 6. Malè supponimus, quòd iustitia ex fine suo primario, & directè, tantum præcipiat, aut prohibeat actiones externas: ergo. prob. antec. iudicium temerarium est actus internus, & tamen directè prohibetur à iustitia: ergo. Resp. neg. suppositum antecedentis; non enim supponimus, quòd soli actus externi sint contra iustitiam; admittimus enim utique, quòd multi actus interni, e. g. iudicia temeraria, fraudulentæ intentiones, desideria furandi, occidendi &c. sint contra iustitiam: sed tantum supponimus, quòd iustitia ijs actibus solis non annectat onus restituendi; neque enim ob iudicium temerarium purè internum datur obligatio restituendi, nisi velis absòne dicere, ipsam cessationem à tali actu esse aliquam restitutionem, ad prob. antec. conc. totum, sed nego, quòd omnis actus, qui est aliquo modo contra iustitiam, eo ipso afferat onus restituendi.

542. Dico 1. Peccatum contra iustitiam ex genere suo est grave. ita commune, & certa cum S. Thoma 2. 2. q. 59. a. 4. in corp. Peccatum autem ex genere suo mortale est illud, quòd absque omni adveniente circumstantia, ad aliam speciem trahente, potest esse mortale: sicut ex genere suo leve est, quòd sine adjuncta alia specie grave fieri nequit: sic mendacium, nisi ad aliam speciem, e. g. perjurij, vel injustitiæ contra proximum trahatur, leve semper manet. Prob. jam conclusio. Peccatum contra iustitiam, e. g. acceptio furtiva rei alienæ in suo genere, vel sua linea, ita crescere potest, ut grave fiat; nam nemo dubitat, quòd furtum, e. g. centum florenorum sit grave: ergo. Confirm. ex S. Thoma loc. modo cit. Peccatum ex genere suo mortale est, quòd opponitur charitati; quia, cum charitas sit vita animæ, omne, quòd huic contrariatur, avertit mortem: sed peccatum injustitiæ ex genere suo opponitur charitati: ergo. prob. mi. charitas intendit bonum proximi: atqui huic bono contrariatur injustitia, quæ intendit damnum proximi: ergo. Dixi ex genere suo; hoc est, intra genus injustitiæ dari potest peccatum mortale: non verò ex toto genere; quoniam non omne peccatum injustitiæ est mortale (sicut tamen est omne perjurium, omnis hæresis, omnis blasphemia; quæ sunt peccata ex toto genere mortalia) nam utique potest peccari leviter etiam contra iustitiam, non tantum ratione deficientis plenæ advertentiæ, sed etiam ratione materiæ: quis enim dicat, quòd furtum unius crucigeri mereatur per se infernum? nam per accidens ratione extremæ necessitatis illius, cui crucigerum eriperem, posset esse peccatum mortale, sicut si factori eriperem eum, ad vitam sustentandam unice necessariam.

543. Dico 2. Materia furto substracta gravis, & ad restituendum sub gravi obligans, est illa, ratione cuius ablata dominus est rationabiliter graviter invitus: vel quæ avertit rationabilem gravem animi dolorem, & tristitiam difficulter impedibilem: quæ videntur idem sonare. ita Gormaz de justit. n. 699. Haunoldus tom. 1. de just. tr. 2. c. 2. n. 322. & recentiores communiter, imò Gormaz ait, hæc assertionem esse certam, Prob. Talis materia furto sublata sufficit ad lædendam graviter charitatem, & pacem: ergo etiam sufficit ad peccatum mortale. Rursus talis materia sublata est notabile damnum proximi: ergo est peccatum mortale. ant. est clarum; nam tantum notabile damnum rationabiliter ferimus molestè, seu graviter.